

УДК 378.018.8:33-051]:340.12

Євген Підлісний,
здобувач Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ У НИХ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

У статті висвітлено сучасні вимоги до підготовки економістів. Розкрито, що конкретні вимоги до співробітників економічної сфери визначаються функціональними обов'язками фахівця на певному робочому місці. Встановлено, що важливим для професійної діяльності економіста є аналітичний та практичний аспекти. Систематизовано причини, які актуалізують необхідність змін у підготовці бакалаврів. Встановлено, що майбутній фахівець повинен володіти певною системою знань, умінь і якостей, пов'язаних із розв'язанням правових питань. Доведено, що від рівня сформованості правової культури залежить прояв / не прояв корисливих, корпоративних, а в ряді випадків і національних інтересів.

Ключові слова: фахова підготовка, правова культура, майбутні економісти, особливості правової культури, економічна сфера, професійна діяльність економіста, підготовка бакалаврів.

The article covers the following modern requirements for the preparation of economists: high professionalism, perfect knowledge of the latest information technologies, high level of intelligence, knowledge, abilities, skills, high level of personality development, professional mobility and adaptation to the world information space. Specific requirements for employees of the economic sphere have been determined by the functional duties of a specialist at a certain workplace. Their differences have been defined by different goals and conditions of work. In qualification requirements, these differences are reflected in the three levels of professional training of economists in higher education institutions. The first is characterized by knowledge for solving problems and tasks in accordance with current regulations, instructions, rules; the second requires a specialist's ability in solving professional tasks to put into operation methods of non-standard approaches in accordance with the dynamics of real conditions, the third is characterized by the ability of professionals on the basis of the knowledge, skills creatively to solve service problems and the task, to see and formulate new problems, to find the original ways of their solution. It has been established that an important aspect for the professional activity of an

economist is the analytical (related to research, comprehension and evaluation of certain situations) and practical aspects (making rational decisions and their implementation).

The reasons for updating the necessity of changes in the preparation of bachelors (establishing the need to change the strategy and tactics of building basic educational programs and individual educational paths of bachelors in modern high school, a new understanding of the methodological importance of basic disciplines in the field of professional activity and the area of knowledge, etc.) have been systematized. It is noted that along with a set of knowledge, skills, abilities and professional qualities important for an economist, the future specialist should have a certain system of knowledge, skills and qualities related to the solution of legal problems. It is proved that the level of the formation of a legal culture, the personal convictions of future economists depends on the manifestation or absence of manifestation, corporate, and in some cases national interests, which helps economists to influence actively to the historical perspective of the development of their business structure and society as a whole.

Keywords: *professional training, legal culture, future economists, peculiarities of legal culture, economic sphere, the professional activity of an economist, preparation of bachelors.*

Сучасні економічна та юридична наука розвиваються та вдосконалюються, відповідно до об'єктивних закономірностей політичного та соціально-економічного розвитку суспільства, що, в свою чергу, відображається на професійній підготовці спеціалістів. Цей процес складний і діалектично протилежний. В його основі лежить необхідність корекції змісту та методів навчання, реорганізації освітнього процесу студентів залежно від соціального замовлення суспільства.

У «Концепції розвитку економічної освіти в Україні» визначено мету – підготовку фахівців-економістів із сучасним світоглядом, професійними знаннями інноваційного характеру, вміннями їх практичного використання при розв'язанні соціально-економічних проблем на базі постійної самоосвіти [9, с. 4].

Проблемам економічної освіти, її особливостям, якості підготовки студентів економічних спеціальностей присвятили свої дослідження українські (Н. Бабкова-Пилипенко, Н. Баловсяк, В. Вишпольська, І. Власюк, Є. Іванченко, Р. Корнєв, Т. Крутоус, Л. Максимчук, В. Пархомець, О. Яковенко) та зарубіжні (Р. Барлет (R. Bartlett), М. Джозеф (M. Joseph), П. Кінг (P. King), Ф. Мошен (F. Mohsen), Ф. Саундер (P. Saunders) та ін.) науковці.

Професійну підготовку майбутніх бакалаврів з товарознавства і торгівельного підприємництва Н. Ржевська вважає багатогранною

системою, складовими якої є: стандарт вищої освіти, освітньо-професійна програма, навчальний план, методи та педагогічні технології організації навчального процесу. Зміст професійної підготовки майбутніх бакалаврів з товарознавства і торгівельного підприємництва має орієнтуватись на ринок праці, а результати навчання мають бути співвіднесені із потребами європейських та світових роботодавців, що забезпечить високу конкурентоспроможність українських спеціалістів. Професійна підготовка майбутніх бакалаврів з товарознавства і торгівельного підприємництва є важливою умовою для конкурентоздатності країни у світовому просторі [12, с. 83].

Йдеться про підготовку широко освічених, творчих та критично мислячих спеціалістів, здатних до різнобічного, цілісного бачення й аналізу складних проблем життя суспільства та природи, а отже, здатних до пошуку нових рішень нагальних проблем [7, с. 19].

Під впливом сучасних національних вимог сформувалися основні кваліфікаційні вимоги до підготовки майбутніх економістів: високий професіоналізм, досконале володіння новітніми інформаційними технологіями, високий рівень інтелекту, знань, умінь, навичок, високий рівень розвитку особистості, професійна мобільність та адаптація до світового інформаційного простору.

Г. Тимошук розглядає професійну діяльність економіста як цілеспрямований процес якісного перетворення оточуючої дійсності, що полягає у реалізації набутих знань, умінь, навичок, компетентностей та цінностей, постійному самовдосконаленні, досягненні високого рівня професійної майстерності, раціональній економічній поведінці [13, с. 6].

Економіко-господарська і фінансова діяльність потребують від економіста знання основ комерційної та фінансово-господарської діяльності підприємств різного профілю, товарознавства, механізму ціноутворення та оподаткування, а також уміння робити фінансово-господарські розрахунки, платіжно-кредитні операції, вести облік матеріальних цінностей, проводити аналіз фінансової діяльності тощо. Цей перелік знань та вмінь тісно пов'язаний з аналітичною діяльністю, її інформаційним забезпеченням та нормативно-правовою грамотністю. Інформація й уміння користуватися нею також є невід'ємним чинником розвитку професійної особистості економіста [10, с. 155].

На наш погляд, важливою характеристикою випускника бакалаврату за напрямом «економіка» є його конкурентоспроможність.

У зв'язку з тим, що у сучасних соціально-економічних умовах ринкового господарювання в Україні, за дослідженням Т. Распопової, панують жорсткість, динамізм, відповідальність, ризик, конкуренція, ускладнення відносин усередині організації та інформаційних систем, невпинно оновлюються функції професійної діяльності економістів, для

яких характерне виконання організаційно-управлінських, фінансово-господарських, інформаційно-дослідницьких та проектних, планово-економічних, фінансово-економічних, інноваційних, маркетингових, діагностичних, консультаційних, соціально-психологічних видів діяльності, вирішення правових, інформаційно-аналітичних, соціально-психологічних професійних, науково-дослідних, організаційно-управлінських задач, формування динамічної національної економічної системи, що зумовлює зростання вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців-економістів[11, с. 76].

Майбутній економіст має бути підготовленим до виконання професійних функцій за одним із видів економічної діяльності за затвердженим Держспоживстандартом (наказ від 11 жовтня 2010 р. № 457 із змінами від 29 листопада 2010 року № 530) національним класифікатором України ДК 009:2010 «Класифікація видів економічної діяльності»: діяльність у сфері інформатизації; дослідження та розробки; послуги, що надаються переважно юридичним особам; здавання під найм без обслуговуючого персоналу; державне управління загального характеру в економічній та соціальній галузі; діяльність, віднесена до компетенції держави; оптова торгівля і посередництво у торгівлі; спеціалізована роздрібна торгівля комп'ютерами, стандартним програмним забезпеченням та пристроями для зняття інформації із каналів зв'язку; громадська діяльність; фінансова діяльність тощо.

З наведеного переліку видно, що вища освіта повинна готувати майбутніх економістів до складної аналітичної роботи, прогнозування, бачення проблем в їх розвитку при високому рівні дотримання закону в різних, часто неоднозначних ситуаціях.

Конкретні вимоги до співробітників економічної сфери визначаються функціональними обов'язками фахівця на певному робочому місці. Їх відмінності визначаються різними цілями і умовами праці. Цілі залежать від рівня складності, відповідальності і самостійності співробітника при вирішенні професійних завдань. В кваліфікаційних вимогах ці відмінності відображені в трьох рівнях професійної підготовки економістів у закладах вищої освіти.

Перший рівень характеризує знання для вирішення службових питань і завдань відповідно до чинних нормативних актів, інструкцій, правил, настанов. Фахівець має застосовувати у своїй службовій діяльності знання, отримані в процесі професійної підготовки. Такі вимоги ставляться до більшості робочих місць у фінансових структурах підприємств на рівні виконання. Творчість в їх роботі пов'язана, насамперед, із взаєминами з людьми, для яких виконується та чи інша робота.

Другий рівень вимагає від фахівця вміння та здібності при вирішенні професійних завдань вносити в діючі методики нестандартні підходи

відповідно до динаміки реальних умов. Тут отримані знання, вміння і навички застосовуються з елементами творчості працівника. Такі вимоги характерні для більшості аналітичних і аудиторських спеціальностей.

Третій рівень характеризує здатність фахівців на основі отриманих знань, умінь і навичок творчо вирішувати службові питання і завдання, бачити і формулювати нові проблеми, знаходити оригінальні шляхи їх вирішення. Такі вимоги характерні для фінансистів, аналітиків, аудиторів, які займають відповідальні посади, керівників фінансових і ревізійних структур.

Економіст зобов'язаний володіти ґрунтовним теоретичним багажем для того, щоб застосовувати закони економіки й розвитку суспільства, уміти опрацьовувати статистичні дані й давати їм правильну інтерпретацію, уміти думати не просто у відповідності до законів логіки, але й володіти талантом екстраполяції – поширення рішень на наступний розвиток ситуації, але вже з урахуванням дії різних тимчасових і постійних факторів. Щоб долати ці завдання, економіст повинен мати прекрасно розвинений математичний апарат. Сучасна економіка має відмінність від минулої ще однією значною рисою. Інформаційні технології, які ввійшли в наше життя, не змогли не відбитися на вимогах до економістів. Спеціалізовані комп'ютерні програми суттєво полегшують роботу економіста, однак з іншого боку – вимагають підвищеної комп'ютерної грамотності [15, с. 140].

Невід'ємною складовою професійної діяльності економістів є спеціальні комп'ютерні програми, робота з якими потребує не просто комп'ютерної грамотності, а сформованості інформатичної та інформаційної компетентностей. Результати аналізу сайтів рекрутингових компаній свідчать про те, що від претендента на вакансію економіста вимагається латеральне мислення, яке дає змогу «вписувати конкретні події економічного життя в більш широкий суспільний контекст і давати їм правильну оцінку» [6, с. 489], що потребує багатої загальної культури, сформованої гуманітарними дисциплінами (філософія, політологія, соціологія) в процесі підготовки в системі університетської освіти.

Дипломований фахівець повинен: мати системне уявлення про структуру і тенденції розвитку національної та світової економіки; розуміти різноманіття економічних процесів в сучасному світі, їх зв'язок з іншими процесами, що відбуваються в суспільстві; вміти використовувати знання з теорії фінансів, грошей, кредиту в своїй практичній діяльності; знати основи організації грошово-кредитного регулювання, взаємозв'язку між різними частинами грошового обороту, грошового і торгового обороту, основи банківської і біржової справи, основи організації оподаткування та страхування, державних і муніципальних фінансів; бути підготовленим до професійної діяльності в установах фінансової і

кредитної системи, включаючи зовнішньоекономічну сферу, здатним самостійно працювати на посадах, що вимагають аналітичного підходу в нестандартних ситуаціях; вирішувати нестандартні завдання, прогнозувати економічні процеси в сфері грошових, фінансових і кредитних відносин; бачити перспективи розвитку фінансово-кредитних відносин і перспективи своєї професійної діяльності; бути конкурентоспроможним, володіти знаннями по суміжній спеціалізації; вміти на науковій основі організувати свою працю, володіти комп'ютерними методами збору, зберігання і обробки інформації, що застосовуються в сфері його професійної діяльності, використовувати сучасні інформаційні технології.

Важливим для професійної діяльності економіста є аналітичний та практичний аспекти. Перший з них пов'язаний з дослідженням, осмисленням та оцінкою певних ситуацій, другий – з прийняттям раціональних рішень та їхньою реалізацією. Проте не слід забувати про гуманістичну складову як системотвірну, основу професійного світорозуміння фахівців даної галузі. У сукупності виокремлені елементи гарантують налагодженість виконання професійних завдань.

У той же час професійній діяльності економіста притаманний динамізм, що пояснюється змінами в економічній, соціальній та політичній сферах, які обумовлені значним прискоренням наукового прогресу та розвитком продуктивних сил і необхідністю швидкої реакції на них. На основі вищевикладеного матеріалу можна зробити висновок про те, що професійна діяльність як поняття є продуктом соціогенезу та інституціоналізації; відображає певну інтелектуальну константу особистості та наданий їй статус, що втілюється у виконання відповідних функцій та завдань [13, с. 8].

Майбутній фахівець економічного профілю має прогнозувати кон'юнктуру ринку, тобто економічну ситуацію, що склалася, яка включає співвідношення між попитом і пропозицією, рухом цін і товарних запасів та інші економічні явища. Аналіз соціальних, психологічних, політичних чинників стосовно професійної діяльності дозволить майбутньому фахівцю економічного профілю вибрати пріоритетні напрями в професійній підготовці. Ринкові відносини вимагають від сучасного фахівця нових якостей, таких як ініціативність, заповзятливість, професійна мобільність, врахування досвіду розвинених країн, уміння адаптуватися в умовах, що змінюються. Реальна економічна ситуація в країні обумовлює необхідність підвищення рівня економічної освіти в цілому [8, с. 225].

У сучасних умовах спеціаліст економічної галузі – це фахівець, який займається аналізом фінансово-господарської діяльності (підприємства, галузі тощо) з метою її поліпшення.

Професіограма спеціаліста економічної галузі, передбачає системно-

факторний підхід, який об'єднує п'ять специфічних інтегральних факторів, що визначають низку диференційних якостей: адаптаційну мобільність; емоційне і ділове лідерство; здатність до інтеграції соціальних функцій (ролей); контактність; стресостійкість (інтелектуальна, вольова та емоційна) [1, с. 55].

Спеціаліст економічної сфери – це в певній мірі психолог, соціолог, правознавець, педагог, вміє викликати бажання досягнення хороших результатів у своїх колег і партнерів, формулювати головні цілі і завдання, найбільш актуальні на даний момент і юридично обґрунтовані, є прикладом в діяльності, вміло створює індивідуальний імідж. Головним напрямом творчості фахівця є постійне вдосконалення професійної технології, а також співпраці з людьми, заснована на володінні правовою культурою. Особливу увагу Ю. Дороніна звертає на необхідність постійного вивчення цих питань з метою вдосконалення стилю роботи, пошуку раціональних форм і методів керівництва колективом [4, с. 83].

В. Ігнатів виділяє особливі вимоги до предмету, мети, засобів та умов праці економістів. Ці вимоги систематизовані автором за трьома групами:

1) загальні для всіх фахівців економічного профілю. Оскільки предметом праці всіх економістів є знакові системи, то від кожного економіста, незалежно від місця роботи вимагається інтерес до роботи з абстрактними цифрами, таблицями, схемами; здатність сприймати, систематизувати і аналізувати знакову інформацію. Мета економічної освіти визначає її основні завдання: у сфері навчання – освоєння студентами основ знань про сучасну економіку, принципи і закономірності її функціонування і розвитку; в сфері самосвідомості – осмислення свого індивідуального економічного і соціального потенціалу, формування усвідомленої громадянської економічної поведінки; в сфері мотивації – розвиток інтересу до проблем економіки, постійної потреби до цивілізованого підприємництва, вміння проектувати діяльність, що має стати засобом соціального захисту, професійного самовизначення, становлення та адаптації.

Загальним змістом роботи всіх економістів є вивчення, переробка та аналіз інформації, представленої в абстрактно-формалізованому вигляді: цифрах, схемах, документах з використанням жорстко регламентованих правил і програм. До основних засобів професійної діяльності фахівця з економіки (освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр) Я. Кавторев [3], Г. Тимошук [13] відносять: постанови, розпорядження, накази, нормативні та методичні матеріали з організації, нормування та оплати праці; технологічну документацію; нормативні та методичні матеріали з розробки перспективних і річних планів виробничої, господарської та соціальної діяльності підприємства; нормативні та методичні матеріали з техніко-

економічного аналізу показників роботи підприємства та його підрозділів; нормативні та методичні матеріали з визначення економічної ефективності впровадження нової техніки та технології, раціоналізаторських пропозицій та винаходів; форми обліку та звітності; законодавство про працю тощо [13, с. 7];

2) вимоги, властиві всім економістам, які пов'язані з поглибленням знань і виконанням правових норм, виконанням нормативних актів, інструкцій, правил. Змістом роботи є профілактика економічних правопорушень і злочинів. Регламентують діяльність нормативні документи, що визначають службову і фінансову діяльність підприємств. Особливі вимоги пов'язані зі службовою ієрархією і службовою підготовкою;

3) вимоги, властиві економістам специфічних організацій, наприклад спеціальних підрозділів збройних сил, визначаються необхідністю аналізу і переробки інтегрованих економіко-юридичних проблем.

Важливі нестандартні підходи, творче вирішення службових завдань, формулювання нових проблем, знаходження оригінальних шляхів їх вирішення. Характерним є володіння пристосуванням для експертних висновків, посадова відповідальність, нерідко небезпечні умови праці та екстремальні умови служби [5, с. 25].

Узагальнивши досвід реалізації стандартів економічної освіти в бакалавраті нами систематизовані причини, які актуалізують необхідність змін у підготовці бакалаврів. Серед них: встановлення необхідності зміни стратегії і тактики побудови основних освітніх програм та індивідуальних освітніх маршрутів; нове розуміння методичної значимості базових дисциплін в сфері професійної діяльності та предметної галузі знань; обґрунтування необхідності розробки нових навчальних модулів, дисциплін і курсів (варіативний компонент змісту освітніх програм) на основі інтеграційних знань; обґрунтування розробки нових оціночних методик (нових оціночних критеріїв, діагностичних засобів) і процедур для системного моніторингу ходу освітнього процесу підготовки бакалаврів; обґрунтування створення нового навчально-методичного супроводу (навчально-методичні комплекси з навчальних дисциплін, курсів і практик), в якому враховується різна ступінь підготовленості учнів і способи «доставки і переробки» навчальної інформації [14, с. 47].

Аналіз особливостей професійної діяльності майбутніх економістів в конкретних структурах економічного профілю свідчить про те, що поряд з комплексом знань, умінь, здібностей і професійних якостей, майбутній економіст повинен володіти певною системою знань, умінь і якостей, пов'язаних із розв'язанням правових питань.

Метою підготовки майбутніх фахівців економічного профілю є підготовка фахівців у сфері економічного аналізу нормативно-правових

актів, судових актів та інших правових регуляторів. Майбутні економісти повинні вміти зв'язати обговорення економічної теорії з конкретними і численними і різноманітними правовими питаннями.

Особливості прояву правової культури фахівців–економістів пов'язані з особливостями економічної діяльності в умовах ринку. Сучасний ринок – це досить складний і неоднозначний процес, в ході якого керівники, комерційні та фінансові директори та головні бухгалтери фірм стикаються з безліччю проблем, пов'язаних з розробкою проектів договорів, порядком їх укладання, а також з вирішенням спорів, що впливають з цих договорів у процесі їх виконання.

Керівники та представники юридичних осіб укладають між собою типові договори, тексти яких вони беруть зі спеціальної і юридичної літератури, особливо не вдаючись у подробиці змісту їх статей.

Підприємці досить спокійно підписують такі договори, вважаючи, що для виконання зобов'язань важливіше сумлінність контрагентів, а не юридичні формальності. Вважається, що у сторін договору дві різні цілі: у однієї – отримання прибутку, в іншій – отримання якісної роботи або послуги, придбання необхідного товару. Інші цілі просто не розглядаються [4, с. 57].

Проте, на українському ринку існують компанії, які використовують таку ситуацію. Слабке знання договірного права, невміння самостійно розробити конкретний договір, надмірна довірливість підприємців, – все це дозволяє цим особам не тільки не виконувати свої зобов'язання за договором, а й часто стягувати з іншої сторони договору значні кошти. Це призводить до значних матеріальних втрат для підприємців і організацій різних форм власності, до виникнення проблем для подальшого здійснення підприємницької діяльності, а іноді і до фінансового краху юридичних осіб. Подібна ситуація є досить поширеною для компаній, що здійснюють свою діяльність в різних галузях. З нею часто стикаються як початківці фахівці, так і їхні колеги, які давно працюють на ринку.

Як самостійно грамотно скласти договір, уникнути помилок при його укладанні, з найменшими втратами для свого бізнесу і з максимальною вигодою для себе розв'язати економічні спори, що виникають в результаті господарської діяльності – ці питання з розряду не професійних перейшли в категорію професійно важливих [4, с. 58].

У наш швидкоплинний час іноді людина стоїть перед вибором: судитися чи ні. Найчастіше це питання виникають у керівників, комерційних і фінансових директорів, фахівців підприємств або організацій. Як правило, керівники та представники юридичних осіб вирішують ці проблеми мирним шляхом. Проте, не завжди це можливо. У цьому випадку залишається тільки звернення до суду (арбітражного або загальної юрисдикції). Проте у сторін спору (позивача і відповідача) дві

різні мети: у однієї – відновлення порушеного права, відшкодування збитків (матеріальних і (або) моральних, у іншого – не дати процесуальному супротивнику виграти справу.

У той час, як правова культура людей зростає, кількість порушених зобов'язань не зменшується. Якщо до цього додати неухильне зростання зобов'язань, що випливають із заподіяння шкоди, в тому числі для підприємств і організацій, які не є винуватцями (наприклад, власників джерел підвищеної небезпеки), то стає очевидним, що кожна фірма рано чи пізно змушена представляти свої інтереси в суді в якості позивача, відповідача або третьої особи.

Слабкі знання керівниками всіх ступенів арбітражного або громадянського процесу, невміння самостійно представляти свої інтереси в арбітражному суді або суді загальної юрисдикції, – все це заважає юридичним особам відстоювати свої законні інтереси.

Надзвичайно характерна для бізнесу ситуація, коли відсутність уявлення про можливості вирішення проблем юридичним шляхом, незнання поточних змін в законодавстві приводять організації до значних матеріальних втрат для підприємців і організацій різних форм власності, до моральних проблем для людей, а іноді і до фінансового краху юридичних осіб.

Саме тому формування правової культури майбутніх фахівців-економістів стає найважливішою складовою частиною їх підготовки.

Теперішній час висуває до фахівців високі вимоги, акцентуючи увагу на вмінні співробітника своєї фірми адекватно оцінювати себе і конкретну ситуацію з правової точки зору, робити правильний вибір, бути підприємливим. Іншими словами, необхідні фахівці в галузі економіки з певними «ринковими» якостями, які володіють основами правової культури.

Формування правової культури передбачає засвоєння студентом не окремих, відірваних один від одного елементів правових знань, умінь та якостей, а оволодіння сукупністю освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер. Це, зокрема, навчальний компонент, що передбачає: розвиток теоретичного компоненту правової компетентності, який забезпечує майбутнього економіста правовими знаннями, що сприяють успішній організації професійної діяльності в умовах гірського регіону, створюють основу для формування сучасного правового мислення, генерують акти правосвідомості, тобто систему відносин до морально-правових норм через призму пізнання права як соціального явища; розвиток практичного компоненту правової компетентності майбутнього економіста, який визначається, насамперед, сукупністю професійних умінь і навичок, що зумовлюють функціональну готовність

вирішувати завдання правової діяльності в умовах гірського регіону. Це інформаційно-інтелектуальні, прогностично-проективні, організаційно-регулятивні, виховні, рефлексивні, емоційно-вольові уміння і навички; розвиток особистісного компоненту правової компетентності, який утворює такі професійні й особистісні якості, як: професійно-світоглядні (зацікавленість і активність у професійно-правовій підготовці), професійно-поведінкові (вимогливість щодо дотримання правових норм), особистісно-значущі (гуманістична спрямованість особистості, адекватна самооцінка тощо) [2, с. 105].

Беручи до уваги призначення діяльності економістів в суспільстві, можна стверджувати, що від рівня сформованості правової культури, їх особистих переконань залежить прояв / не прояв корисливих, корпоративних, а в ряді випадків і національних інтересів, що допомагає економістам професійно активно впливати на історичну перспективу розвитку своєї ділової структури і всього суспільства.

Отже, нами висвітлено сучасні вимоги до підготовки економістів – це високий професіоналізм, досконале володіння новітніми інформаційними технологіями, високий рівень інтелекту, знань, умінь, навичок, високий рівень розвитку особистості, професійна мобільність та адаптація до світового інформаційного простору. Конкретні вимоги до працівників економічної сфери визначаються функціональними обов'язками фахівця на певному робочому місці. Їх відмінності визначаються різними цілями і умовами праці. В кваліфікаційних вимогах ці відмінності відображені в трьох рівнях професійної підготовки економістів у закладах вищої освіти. Важливим для професійної діяльності економіста є аналітичний (пов'язаний з дослідженням, осмисленням та оцінкою певних ситуацій) та практичний (прийняття раціональних рішень та їхня реалізація) аспекти.

Систематизовано причини, які актуалізують необхідність змін у підготовці бакалаврів (встановлення необхідності зміни стратегії і тактики побудови основних освітніх програм та індивідуальних освітніх маршрутів бакалаврів в сучасному вузі; нове розуміння методичної значимості базових дисциплін в сфері професійної діяльності та предметної галузі знань тощо). Поряд з комплексом знань, умінь, здібностей і професійних якостей, важливих для економіста, майбутній фахівець повинен володіти певною системою знань, умінь і якостей, пов'язаних із розв'язанням правових питань. Від рівня сформованості правової культури майбутніх економістів залежить прояв / не прояв корисливих, корпоративних, а в ряді випадків і національних інтересів.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розкритті специфіки підготовки майбутніх бакалаврів економіки в освітньому середовищі закладів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврутенко Л. А. Формування готовності до професійної діяльності майбутнього економіста. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. Т. 38, № 6. С. 53–62.
2. Галушак І. Шляхи формування правової компетентності майбутніх економістів в умовах гірського регіону. *Гірська школа Українських Карпат*. 2016. № 15. С. 102–105.
3. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників / уклад. Я. Кавторєва. Харків: Фактор, 2008. Вип. 1: Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності. 384 с.
4. Доронина Ю. Ю. Формирование правовой культуры студентов вузов экономического профиля: дис. ... канд. пед. наук. Москва, 2004. 143 с.
5. Игнатов В. М. Формирование правосознания будущих экономистов правоохранительных органов в вузе МВД России: дис. ... канд. пед. наук. Санкт-Петербург, 2007. 162 с.
6. Каминская В. И., Ратинов А. Р. Правосознание как элемент правовой культуры. *Правовая культура и вопросы правового воспитания*: сб. науч. тр. Москва: Всесоюзный институт по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности, 1974. С. 39–67.
7. Мельничук О., Яковлева А. Модель специалиста: (к вопросу о гуманизации образования). *Высшее образование в России*. 2000. № 5. С. 19–25.
8. Наугольникова О. М. Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців з економіки в Україні на основі аналізу досвіду США. *Педагогіка та психологія*. 2014. Вип. 46. С. 221–231.
9. Про затвердження Концепції розвитку економічної освіти в Україні: Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 04.12.2003 р. № 12/7-4. URL: <http://uazakon.com/document/fpart82/idx82748.htm> (дата звернення: 19.07.2018)
10. Птахіна О. М. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки фахівців економічного профілю. *Економічний вісник Донбасу*. 2011. № 3. С. 154–157.
11. Распопова Т. В. Профессиональная направленность экономического обучения студентов вузов по дисциплинам общепрофессионального цикла: дис. ... канд. пед. наук. Магнитогорск, 2002. 198 с.
12. Ржевська Н. В. Педагогічна технологія «Insert» у формуванні правової компетентності майбутніх бакалаврів з товарознавства і торговельного підприємництва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія,*

- теорія, досвід, проблеми.* 2016. Вип. 47. С. 246–249.
13. Тимощук Г. В. Особливості професійної діяльності економіста. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія.* 2013. Вип. 41, Ч. 4. С. 267–273.
 14. Чубрина Г. Н. Формирование профессионально значимых компетенций будущих бакалавров экономики в современном вузе: дис. ... канд. пед. наук. Великий Новгород, 2012. 346 с.
 15. Яковенко О. І. Формування професійної компетентності майбутніх економістів у процесі практичної підготовки: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2015. 329 с.